

Przekształcenia własnościowe i ich wpływ na efektywność gospodarowania sprywatyzowanych przedsiębiorstw w regionie północno-wschodnim.

Wraz z rozpoczęciem budowy gospodarki rynkowej opartej głównie na własności prywatnej należało podjąć decyzje dotyczące sprywatyzowania dominującego sektora państwowego [1]. Koniecznością stał się proces przekształceń własnościowych, którego głównym założeniem było osiągnięcie następujących celów: poprawa efektywności gospodarowania przedsiębiorstw, a tym samym i całej gospodarki, zmiana stosunków własnościowych, powstanie i rozbudowa rynku kapitałowego oraz pozyskanie dodatkowych źródeł kapitału. Realizacja tych celów powinna doprowadzić do intensyfikacji wzrostu gospodarczego. Z doświadczeń krajów zachodnich wynika, że przedsiębiorstwa prywatne gospodarują efektywniej niż państwowe. Funkcjonują one w gospodarce rynkowej traktowanej jako gospodarka nadmiaru produkcji dóbr i usług. Celem tego opracowania jest analiza rozmiarów procesu prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz jego wpływu na efektywność gospodarowania. Wśród sprywatyzowanych przedsiębiorstw można wyróżnić takie, które bardzo dobrze przystosowały się do wymogów gospodarki rynkowej i stanowią czołówkę w swoich branżach, są również takie, które nie potrafiły odnaleźć się na rynku.

Proces przekształceń własnościowych (zasady postępowania i kierunki działań prywatyzacyjnych) opierał się m.in. na podstawowych aktach prawnych, jakimi są:

- ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych z dnia 13 lipca 1990 roku (ustawa o p.p.p.) z późn. zmianami [2],
- ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (ustawa o k. i p.p.p.) z 30 sierpnia 1996 roku [3],
- ustawa o przedsiębiorstwach państwowych (ustawa o p.p.) z 25 września 1981 roku [4],
- ustawa o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków z dnia 3 lutego 1993 roku [5],

- ustawa o Narodowych Funduszach Inwestycyjnych (NFI) i ich prywatyzacji z dnia 30 kwietnia 1993 roku (6) i inne.

W oparciu o wyżej wymienione dokumenty funkcjonują dwie ścieżki prywatyzacyjne:

- a) kapitałowa składająca się z dwóch etapów: komercjalizacji i prywatyzacji poprzez sprzedaż akcji/udziałów przedsiębiorstwa lub wniesienie akcji/udziałów do NFI w celu ich prywatyzacji oraz komercjalizacji z konwersją wierzytelności (tj. przekształcenie przedsiębiorstwa w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością z udziałem Skarbu Państwa) i wierzycieli (do końca 1997 roku nie powstała jeszcze taka spółka),
- b) likwidacyjna składająca się z dwóch różnych procedur przekształceniowych: likwidacji w celu prywatyzacji poprzez oddanie do odpłatnego korzystania całości lub zorganizowanych części, sprzedaż lub wniesienie przedsiębiorstwa do spółki oraz likwidacji upadłościowej z powodu złej kondycji ekonomicznej.

Powyższe procedury zostały poszerzone o nowe „ścieżki prywatyzacyjne”, które pojawiły się wraz z wejściem w życie właściwych przepisów prawnych. Zalicza się do nich:

- bankowe postępowanie ugodowe, którego celem było zawarcie ugody bankowej doprowadzającej do szeroko rozumianej restrukturyzacji finansowej oraz do podjęcia działań zmierzających do naprawy przedsiębiorstwa-dłużnika. Do końca 1997 roku Ministerstwo Skarbu Państwa (MSP) odnotowało 203 prawomocne ugody bankowe, spośród których 120 zawierało wymóg przekształcenia przedsiębiorstwa w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa (j.s. SP), a 135 – warunek zamiany wierzytelności na akcje.
- program sprzedaży akcji spółek w trybie publicznego przetargu, w którym Skarb Państwa reprezentuje Minister Skarbu Państwa. Do końca 1997 roku tą ścieżką sprzedano 25 spółek. W dwóch spółkach z regionu północno-wschodniego, obejmującego swym zasięgiem województwa: białostockie, łomżyńskie, suwalskie, została sprzedana określona pula akcji (Fabryka Przyrządów i Uchwytów „Bison-Biał” S.A. w Białymstoku) pakiet 53% akcji oraz Kolejowe Zakłady Konstrukcji Stalowych i Urządzeń Dźwigowych S.A. w Białymstoku pakiet 70% akcji.

Z ogólnej liczby 8441 przedsiębiorstw istniejących w kraju w 1990 roku do końca grudnia 1997 roku MSP objęło przekształceniami własnościowymi 4234. Struktura tych przekształceń przedstawia się następująco:

- likwidacja z przyczyn ekonomicznych 35,3% ogółu prywatyzowanych przedsiębiorstw,
- likwidacja w celu prywatyzacji 35,1%,
- przekształcenie w j.s. S.P. 30%.

1654 przedsiębiorstwa, co stanowi 19,6%, zostały włączone do Agencji własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP). Nieliczną grupę stanowiły przedsiębiorstwa skomercjalizowane przez Ministra Przemysłu i Handlu [7].

Do technik prywatyzacyjnych zalicza się Program Narodowych Funduszy Inwestycyjnych (NFI). Ostateczna liczba tych funduszy wynosi piętnaście. Program Powszechnej Prywatyzacji z założenia miał na celu przyśpieszenie i uproszczenie procesu przekształceń własnościowych, a NFI miały być techniką, która odpowiadałaby przedsiębiorstwom nie mogącym wejść do tej pory na drogę przekształceń własnościowych.

O modelu prywatyzacji w Polsce zdecydowały: brak kapitału w kraju, duża ostrożność i powściągliwość inwestorów zagranicznych. Stąd też wynika tak mała liczba przedsiębiorstw państwowych sprywatyzowanych ścieżką kapitałową w pierwszym okresie procesu, to znaczy do końca 1991r. w obrocie giełdowym znajdowały się akcje tylko pięciu spółek. Brak kapitału wymuszał dostosowanie technik i procedur prywatyzacji do możliwości finansowych inwestorów (sprzedaż na raty, leasing, preferencyjne ceny akcji lub udziałów Skarbu Państwa dla pracowników). Specyfiką modelu prywatyzacji gospodarki polskiej jest to, że dominują w nim techniki preferujące interesy pracowników

Na początku procesu transformacji kondycja finansowa przedsiębiorstw państwowych pogarszała się. Musiały one podejmować działania dostosowawcze: ograniczenie produkcji, redukcja zatrudnienia i inne, aby utrzymać się na rynku a następnie rozwijać się. Zwłaszcza w pierwszym etapie procesu transformacji ujawnił się również inny istotny niedobór gospodarki polskiej: brak wykwalifikowanego, sprawnego, kreatywnego menedżmentu – ludzi zdolnych do podjęcia roli przedsiębiorców w zmieniających się warunkach i konkurencji zagranicznej. Do zadań prywatyzacji gospodarki nie w pełni dostosowany jest system prawny (między innymi nie uregulowane prawa własności nieruchomości użytkowanych przez przedsiębiorstwa, brak prawnych unormowań dla roszczeń reprivatyzacyjnych).

Przedstawione problemy nie są obce dla regionu północno-wschodniego, obejmującego w tym wystąpieniu trzy województwa (białostockie, łomżyńskie, suwalskie).

Od 1.08.1990 roku do 31.12.1997 roku na drogę przekształceń w regionie wstąpiło 168 przedsiębiorstw, dla których funkcję organu założycielskiego pełni wojewodowie i organy administracji centralnej. Stanowi to 52,3% ogółu przedsiębiorstw w regionie. Ogólny wskaźnik przekształceń własnościowych sytuuje region północno-wschodni powyżej średniej krajowej. W tym samym czasie w kraju przekształceniami zostało objętych 50,2% ogółu przedsiębiorstw. Wskaźnik przekształceń własnościowych przedstawia się w regionie następująco: woj. suwalskie 56,8%, woj. białostockie 50,3%, woj. łomżyńskie 49% ogółu przedsiębiorstw w każdym z województw (tabela 1).

Tabela 1. Struktura przekształceń własnościowych w regionie na dzień 31.12.1997

Województwo	Stan p.p. 31.12.90	j.s. S.P.	Wniesione do NFI	Prywatyzacja bezpośrednia	Likwidacja z przyczyn ekonomicz	Wskaźnik przekształ. włas. w %
białostockie	161	22	9	34	25	50,3
łomżyńskie	49	2	2	10	12	49,0
suwalskie	111	6	2	22	35	56,8
razem	321	30	13	66	72	

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych z tabel 21,23 Dynamika przekształceń własnościowych nr 35, Ministerstwo Skarbu Państwa, Biuro Analiz Ekonomicznych, Warszawa grudzień 1997.

Z ogólnej liczby 321 przedsiębiorstw funkcjonujących w dniu 31.12.1990 roku w regionie północno-wschodnim przekształcono w j.s. S.P. 30 przedsiębiorstw (czyli 9,3% wszystkich), poddano likwidacji w celu prywatyzacji 66 przedsiębiorstw (20,6% ogółu) oraz 72 przedsiębiorstwa (22,4%) z przyczyn ekonomicznych, na podstawie art. 19 ustawy z dn. 25 września 1981 roku o p.p. W trybie ustawy o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków 7 przedsiębiorstw prowadziło BPU, z czego w dwóch: Biazet S.A. w Białymstoku i Fabryce Płyt Drewnopochodnych w Rucianem Nidzie S.A. nastąpiła zamiana wierzycelności na akcje. Do Programu Narodowych Funduszy Inwestycyjnych włączono 13 przedsiębiorstw.

Z uwagi na specyfikę poszczególnych województw zarówno poziom, jak i struktura przekształceń kształtują się odmiennie.

Prywatyzacja kapitałowa polegająca na sprzedaży akcji lub udziałów Skarbu Państwa spółce powstałej w wyniku przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego na mocy art.5 ustawy o p.p.p., następnie ustawy o k. i p.p.p. (dział II i III) jest ścieżką prywatyzacyjną przeznaczoną dla przedsiębiorstw dużych, o dobrej kondycji finansowej, stanowiących atrakcyjną ofertę dla potencjalnych inwestorów. W wyniku komercjalizacji do dn. 31.12.1997 roku powstało i zostało zarejestrowanych w całym kraju 1254 j.s. S.P, z tego w 1995 roku 235 spółek. Podyktowane było to tym, że przedsiębiorstwa włączone do NFI musiały być skomercjalizowane.

W regionie stan ten przedstawiał się następująco [8]:

- w woj. białostockim skomercjalizowano 22 przedsiębiorstwa, w tym 4 w 1995 roku. Spośród tych spółek 3 zostały sprzedane inwestorom strategicznym, 9 przekształcono w j.s. S.P. w celu wniesienia ich do NFI, 2 przedsiębiorstwa użyteczności publicznej:

Zakład Energetyczny w Białymstoku i Elektrociepłownia w Białymstoku zostały przekształcone w j.s. S.P. przez Ministra Handlu i Przemysłu oraz jedną spółkę (Biazet S.A) wyłączono z Programu NFI z powodu wszczętego bankowego postępowania ugodowego.

- w woj. suwalskim w analizowanym okresie skomercjalizowano 6 przedsiębiorstw, z tego w roku 1995 żadnego, sprzedano 2, do NFI wniesiono 2 spółki, z NFI wyłączono Zakłady Mięsne w Ełku decyzją ówczesnego Prezesa Rady Ministrów W. Pawlaka. Zostały one sprzedane spółce Animex.
- w woj. łomżyńskim zaś skomercjalizowano 2 przedsiębiorstwa w celu wniesienia ich do NFI.

W każdym kontrakcie prywatyzacyjnym, zawierany przez MSP, znajdują się ważne dla pracowników przedsiębiorstw gwarancje socjalne. W ich skład wchodzi: utrzymanie stanu zatrudnienia, utrzymanie poziomu świadczeń socjalnych, podwyżki wynagrodzeń itp. W każdej z transakcji sprzedaży zawieranej z inwestorem strategicznym występują zobowiązania inwestycyjne. Wśród firm przeznaczonych do prywatyzacji kapitałowej dominują przedsiębiorstwa duże (zatrudniające pow. 500 osób) i wymagające restrukturyzacji finansowej i organizacyjnej. W odniesieniu do innych województw, pod względem stanu przekształceń własnościowych, białostockie zajmuje miejsce pod koniec drugiej dziesiątki. Wyprzedzają je województwa o wyższym stopniu uprzemysłowienia. Województwa łomżyńskie i suwalskie znajdują się na ostatnich pozycjach w zestawieniu. Według liczby zatrudnionych w przekształcanych przedsiębiorstwach omawianego regionu dominują firmy duże zatrudniające powyżej 500 osób, stanowi to 17 przedsiębiorstw (61% ogółu dużych przedsiębiorstw). Większość z nich możemy zaliczyć w układzie branżowym do przemysłu i budownictwa.

Przy procedurze likwidacji w celu prywatyzacji celem podstawowym jest przekazanie majątku przedsiębiorstwa nowemu właścicielowi. Akceptację MSP tą procedurą uzyskało 1560 przedsiębiorstw państwowych w całej Polsce, faktycznie rozpoczęto w 1487, co stanowi 95,3% realizacji procesu przekształceń. Według technik prywatyzacyjnych proces kształtował się następująco [9]:

- sprzedaż przedsiębiorstwa – 338 przedsiębiorstw, co stanowi 22,7% ogółu przekształconych tą ścieżką.
- wniesienie mienia przedsiębiorstwa do spółki – 84 przedsiębiorstw (5,6% ogólnej liczby przedsiębiorstw prywatyzowanych bezpośrednio).
- oddanie mienia do odpłatnego korzystania leasing, do końca 1997 r. formę tę zastosowało 983 przedsiębiorstw (66,1% przedsiębiorstw).
- mieszane techniki 5,6% przedsiębiorstw.

Liczba przedsiębiorstw prywatyzowanych bezpośrednio uległa zmniejszeniu. Największa dynamika prywatyzacji bezpośredniej wystąpiła do 31 grudnia 1991 roku (426 procesów prywatyzacji), w następnych latach ogólnie występował trend spadkowy. Procedura ma zastosowanie do przedsiębiorstw o dość dobrej kondycji finansowej i zatrudniających do 200 osób. Dominują w niej

głównie działy: budownictwo, przemysł, handel. Likwidacja w celu prywatyzacji okazała się najszybszą i najskuteczniejszą metodą prywatyzacji.

Najpopularniejszą metodą prywatyzacji bezpośredniej w Polsce, w tym i w woj. białostockim, było oddawanie majątku przedsiębiorstw państwowych w odpłatne korzystanie spółkom osób fizycznych z udziałem pracowników tzw. „leasing”. Ustawa przewidywała zawiązanie spółki z większościowym udziałem pracowników, którzy wnieśliby swoje udziały (akcje do spółki). W rzeczywistości w 10% tych spółek większość udziałów mają osoby nie zatrudnione w przedsiębiorstwie, zaś w połowie z nich większość kapitału jest objęta przez członków kadry kierowniczej. Spółki z udziałem inwestorów zagranicznych z reguły osiągały lepsze wyniki gospodarcze niż spółki założone wyłącznie przez pracowników. W miarę upływu czasu od założenia spółki, w wyniku obrotu akcjami lub naturalnych odejść z pracy, udział akcji (udziałów) przez osoby zatrudnione w spółce maleje [10]. Zatrudnienie w spółkach, w porównaniu z zatrudnieniem w przedsiębiorstwach państwowych w okresie pierwszego roku, spada przeciętnie o ok. 7%, a w trzecim roku istnienia spółki wzrasta średnio o 3% w porównaniu z rokiem poprzednim. Z problemem spłaty opłaty leasingowej borykają się przedsiębiorstwa przekształcone tą metodą w początkowym okresie prywatyzacji. Większość przedstawicieli zarządu podkreśla, że zostali wycenieni za wysoko i nie są w stanie wywiązać się z zobowiązań. Metoda ta jest skuteczna w przypadku małych i co najwyżej średnich przedsiębiorstw państwowych będących w dobrej kondycji finansowej i nie wymagających inwestycji rozwojowych. Zalicza się do nich w szczególności przedsiębiorstwa usługowe, handlowe, transportowe, biura projektów.

W regionie pñ.-wschodnim do końca 1997 r. likwidacja w celu prywatyzacji kształtowała się następująco [11]:

- w woj. białostockim MSP zaakceptowało prywatyzację 35 przedsiębiorstw, rozpoczęto w 34, a zakończono w 31, stanowi to 91,2% realizacji procesu przekształceń. Wśród metod dominuje leasing 23 przedsiębiorstw (stanowi to 67,6% ogółu), sprzedaż 6 (17,6%), wniesienie 3 (8,8%) mieszane formy z wyżej wymienionych 2 przedsiębiorstwa, co stanowi 5,9% ogółu przedsiębiorstw sprywatyzowanych tą procedurą,
- w woj. łomżyńskim akceptację MSP odnośnie przekształcenia uzyskało 10 przedsiębiorstw, we wszystkich zakończono prywatyzację (stanowi to 100% realizacji procesu). Dominuje forma sprzedaży majątku (7 przedsiębiorstw), jedno przedsiębiorstwo wniesiono do spółki, 2 oddano do odpłatnego korzystania,
- w woj. suwalskim rozpoczęto proces prywatyzacji w 22 przedsiębiorstwach, zakończono w 21. Dominowały dwie techniki: sprzedaż (10 przedsiębiorstw) i leasing (10 przedsiębiorstw).

Podobna struktura przekształceń własności w przypadku prywatyzacji bezpośredniej w oparciu o art. 37 ustawy o p.p.p. w odniesieniu do woj. łomżyń-

skiego wystąpiła w woj. białkopodlaskim, elbląskim, ostrołęckim. W odniesieniu do woj. suwalskiego w chełmskim, częstochowskim, legnickim, pilskim, słupskim, tarnowskim, zamojskim. Stale obniża się tempo procesu likwidacji w celu prywatyzacji. Jest to podyktowane dwoma względami:

- po pierwsze stale maleje liczba przedsiębiorstw państwowych mogących stanowić przedmiot procedury likwidacyjnej, które spełniałyby warunki: dobre wyniki finansowe i perspektywy rozwojowe,
- po drugie wyczerpywanie się finansowych możliwości przejęcia firm państwowych w drodze leasingu przez pracowników tych przedsiębiorstw.

Trzecia procedura związana z likwidacją upadłościową oparta na ustawie o p.p. dotyczy przedsiębiorstw znajdujących się w złej kondycji ekonomicznej, których funkcjonowanie jest pozbawione ekonomicznego sensu działania. Likwidacja polega na upłynnieniu majątku przedsiębiorstwa i wykreśleniu go z rejestru p.p. po zaspokojeniu wierzycieli lub zabezpieczeniu wierzytelności. Największe problemy związane są ze zbyciem nieruchomości – głównie budynków produkcyjnych, ośrodków wypoczynkowych i budynków mieszkalnych. Przyczyny tego stanu rzeczy są związane najczęściej z podłożem ekonomiczno-finansowym. Z wysokimi cenami nieruchomości, zużyciem majątku, recesją w gospodarce, a także z prawnym (nie uregulowanym) prawem własności, problemy uwłaszczeniowe i obciążenie hipoteczne.

Z tych powodów (kłopoty ze zbyciem) następuje wstrzymywanie procesów likwidacyjnych i wydłużanie się czasu zakończenia likwidacji.

Tą techniką eliminuje się przedsiębiorstwa nieefektywne i przekazuje się w ręce prywatnych właścicieli, którzy wykorzystują go w sposób efektywny. Do 31 grudnia 1997 r. z rozpoczętych 1493 likwidacji wykreślono z rejestru 677% przedsiębiorstw państwowych. Stanowi to 45% ogółu likwidacji. Około 37% będących w trakcie likwidacji objęto postępowaniem upadłościowym. W woj. białostockim do 31.12.97 r. rozpoczęto w 24 przedsiębiorstwach, zakończono w 16, co stanowi około 66,0% realizacji, ogłoszono upadłość w 3 przedsiębiorstwach; w strukturze tej procedury dominowały PGR-y, biura projektowe oraz przedsiębiorstwa transportowo-spedycyjne,

- w woj. łomżyńskim prywatyzację rozpoczęto w 12 przedsiębiorstwach, zakończono w 3 (stanowi to 25% realizacji procesu), ogłoszono upadłość w 7 przedsiębiorstwach. W grupie tej znalazły się przedsiębiorstwa budowlane, POM-y,
- w woj. suwalskim prywatyzację rozpoczęto w 35 przedsiębiorstwach, zakończono w 18 przedsiębiorstwach (51,4% realizacji), ogłoszono upadłość 16. Dominowały w tym przypadku POM-y, PGR-y, przedsiębiorstwa budowlane oraz wodno-kanalizacyjne [12].

Liczba przedsiębiorstw likwidowanych ze względu na zły stan ekonomiczny ma trend malejący. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w tym, że małe

i średnie firmy stosunkowo łatwo dostosowują się do zmieniających się warunków otoczenia. Te, które przetrwały „szok” stabilizacyjny, mają duże szanse na przetrwanie. Problem stanowią duże nierentowne przedsiębiorstwa, których w naszym regionie, można powiedzieć, nie ma. Działania dostosowawcze są w nich z reguły słabsze, a problemy ekonomiczne znacznie poważniejsze.

Region płn.-wschodni posiada swoją specyfikę. Dominuje w nim rolniczy charakter poza stosunkowo uprzemysłowionym woj. białostockim. Z powyższych przedstawionych danych można zauważyć, że zarówno poziom, jak i struktura przekształceń kształtują się odmiennie.

W woj. białostockim struktura przekształceń jest znacznie bardziej korzystna z uwagi na przewagę likwidacji w celu prywatyzacji (21,1%) ogółu przedsiębiorstw nad likwidacją z przyczyn ekonomicznych.

W woj. suwalskim w 19% dominowała likwidacja z przyczyn ekonomicznych, a w słabo uprzemysłowionym woj. łomżyńskim sytuacja przedstawia się podobnie.

W analizowanym okresie równoległe z procesami przekształceń własnościowych nastąpiła likwidacja 94 przedsiębiorstw rolnych i przekazanie ich do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. Najwięcej PGR-ów (71 podmiotów) przejęła AWRSP w woj. suwalskim.

Proces prywatyzacji gospodarki jest zdecydowanie bardziej rozwinięty w regionach najbardziej uprzemysłowionych. Dominują tutaj województwa: katowickie, stołeczne, łódzkie, krakowskie, wrocławskie i gdańskie. Przyspieszenie prywatyzacji w regionie płn.-wschodnim często uzależnia się od pozyskania kapitału niezbędnego do zasilenia środków własnych poszczególnych przedsiębiorstw, a więc aktywniejszego włączenia w przemiany regionalne istniejących już funduszy pomocowych. Gospodarze regionu podkreślają problem braku poważnych inwestorów strategicznych.

Powyższa charakterystyka procesu przekształceń własnościowych już częściowo potwierdza tezę, że proces miał istotny wpływ na przeobrażenia gospodarcze przedsiębiorstw. Dla jej uzupełnienia posłużono się materiałem empirycznym [13], który wskazuje, że prywatyzacja przedsiębiorstwa jest przede wszystkim instrumentem ułatwiającym poprawę efektywności działania i wzrostu konkurencyjności. Wpływa ona na zmianę krótko- i długookresowych celów działania, zwiększa zdolności adaptacyjne firm do zmieniających się warunków. Samo przygotowanie prywatyzacji zwiększa szanse przeprowadzenia zmian w firmie, ponieważ pobudza myślenie o przedsiębiorstwie [14].

W sprywatyzowanych przedsiębiorstwach prowadzono głębsze zmiany dostosowawcze polegające na częstszym wdrażaniu programów restrukturyzacji, rzadszym oczekiwaniu na pomoc zewnętrzną, słabnącej pozycji związków zawodowych, silniejszej pozycji osób zarządzających zaobserwowano pozytywne zmiany w systemie zarządzania, między innymi takie jak wyższa skłonność do

korzystania w procesach decyzyjnych z fachowego doradztwa, osłabienie pozycji organizacji pracowniczych.

Analiza danych ogólnej zbiorowości dużych sprywatyzowanych przedsiębiorstw [15] dotyczących mikroekonomicznej efektywności potwierdziła, że wyniki przez nie uzyskiwane są na ogół lepsze jak w przypadku innych grup podmiotów. Przedsiębiorstwa te wykazują najwyższą sprawność działania, najefektywniej gospodarują posiadanymi składnikami majątku produkcyjnego oraz kapitałami. Należy zaznaczyć, że przedsiębiorstwa te w momencie prywatyzacji działały efektywnie i znajdowały się w dobrej sytuacji ekonomiczno-finansowej. Zmiana stosunków własnościowych przyczyniła się do wzrostu znacznej części wyników ekonomicznych (przede wszystkim wskaźnika rentowności, płynności) w porównaniu z okresem poprzednim. W nieco większym stopniu korzystały z zewnętrznych źródeł finansowania.

Wyniki finansowe i sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw sprywatyzowanych różnymi metodami są zróżnicowane [16]. Jednak można zauważyć pewne prawidłowości. Po sprywatyzowaniu metodą leasingu następuje pogorszenie większości wskaźników (szczególnie wskaźników rentowności) w spółkach pracowniczych, podczas gdy w przypadku przedsiębiorstw sprywatyzowanych kapitałowo występuje tendencja do lekkiej poprawy lub utrzymania poziomu wskaźników na relatywnie wysokim poziomie wyjściowym. Również aktywność inwestycyjna kształtuje się podobnie. Najkorzystniej prezentują się pod względem rentowności oraz działalności inwestycyjnej firmy sprywatyzowane metodą szybkiej sprzedaży. Te przedsiębiorstwa wykazują największą dynamikę w zakresie przyrostu zatrudnienia.

W celu przedstawienia wpływu prywatyzacji na sprywatyzowane firmy w regionie półn-wschodnim posłużono się wybranymi przykładami 3 przedsiębiorstw (Zakłady Płyt Wiórowych S.A. Grajewo, Stolbud S.A. Sokółka, Zakłady Przemysłu Sklejek w Białymstoku S.A.) wchodzących wg klasyfikacji EKD do działu produkcja drewna i wyrobów z drewna, jednego z działu tkanin i wyrobów włókienniczych, jednego-produkcja maszyn i urządzeń. Firmy należą do NFI. Ogólną charakterystykę firm utrudnia fakt, że zajmują się różną działalnością produkcyjną. Celowo zostały dobrane trzy przedsiębiorstwa z tego samego działu, aby można było je porównać. Wymienione firmy, a w szczególności ZPW Grajewo i Stolbud Sokółka należą do czołowych producentów w branży drzewnej i posiadają znaczny udział w rynku.

Podstawą do oceny efektywności gospodarowania są osiągnięte przez podmioty wielkości ekonomiczne, takie jak przychody ze sprzedaży produktów i usług, wyniki finansowe. Biorąc pod uwagę lata 1995-1997, należy stwierdzić, że w badanych firmach przychody ze sprzedaży miały tendencję wzrostową. Wskaźniki rentowności kształtują się powyżej przeciętnych w danym dziale. Porównując ich dynamikę obserwuje się spadek, a następnie wzrost w 1997 roku. Przyczyną zaistnienia takiej sytuacji w branży drzewnej był szybszy

wzrost kosztów wytworzenia niż cen produktów, w jednym z przedsiębiorstw działania podjęte na płaszczyźnie finansowej doprowadziły do wzrostu przychodów finansowych przy spadku kosztów finansowych przyczyniły się również do wzrostu wskaźników rentowności. Mniej korzystnie przedstawia się sytuacja trzeciej spółki Sklejki Białystok. Wypracowała ona dodatnie wyniki finansowe, jednak ich poziom jest niższy [17]. Firmy realizują przede wszystkim szereg przedsięwzięć inwestycyjnych głównie o charakterze modernizacyjno-odtworzeniowym oraz decydują się na zakup nowoczesnych maszyn i urządzeń (technologii) w celu podniesienia jakości wyrobów. Inwestycje są głównie finansowane ze środków własnych oraz za pomocą kredytu. ZPW Grajewo przeprowadziły publiczną emisję akcji w celu pozyskania kapitału niezbędnego do częściowego sfinansowania inwestycji. Firma ta uzyskała certyfikat ISO 9002. W branży drzewnej występuje znaczna sezonowość produkcji. Najniższe wartości produkcji występują w miesiącach wiosenno-letnich. Słabą stroną w funkcjonowaniu tych firm jest uzależnienie od strategicznego dostawcy – przedsiębiorstwa Lasy Państwowe, który pokrywa 50-70% zapotrzebowania. W ostatnich latach odnotowano silne wahania cenowe surowca (wzrost o ok. 60% cen drewna). Firmy zostały zmuszone do podniesienia cen na swoje wyroby, jednak w obawie przed utratą klienta ceny rosły wolniej niż zwyżki cen drewna.

Od 1994 roku produkcja ma charakter wzrostowy. Podyktowane jest to m.in. rozwojem budownictwa mieszkaniowego, większą chłonnością rynku oraz rosnącym eksportem przemysłu meblarskiego do krajów Unii Europejskiej oraz krajów WNP [18]. Głównym obszarem działania we wszystkich przedsiębiorstwach jest rynek krajowy. Tworzą one własną sieć dystrybucyjną kontrolowaną przez Dział Marketingu.

W zakresie organizacji i zarządzania od momentu uzyskania udziału w kapitale akcyjnym spółek wprowadzono takie działania jak: wzmocnienie zarządu spółki poprzez utworzenie stanowiska Dyrektora Finansowego, utworzenie stanowiska Dyrektora ds. Marketingu i Sprzedaży. Działalność spółek oparto na planowaniu strategicznym i systemie budżetów rocznych. Dokonano reorganizacji struktury organizacyjnej. Powołano dział controllingu i analiz oraz np. sekcję ewidencji i windykacji należności.

Literatura

1. W połowie lat 80-tych udział sektora państwowego w wytwarzaniu dochodu narodowego wynosił 82%, podczas gdy w gospodarkach rynkowych krajów zachodnich nie przekraczał kilkunastu procent. Porównaj S.T. Surdykowska, *Prywatyzacja*, PWN, Warszawa 1996.
2. Dziennik Ustaw z 1990, Nr 51, poz. 298, Dziennik Ustaw z 1990, nr 85, poz. 498.

3. Dziennik Ustaw z 1996 roku nr 118 poz.561.
4. Dziennik Ustaw z 1981, nr 24, poz. 122.
5. Dziennik Ustaw z 1993, nr 18, poz. 82.
6. Dziennik Ustaw z 1993, nr 44, poz.202.
7. Dynamika przekształceń własnościowych nr 35, MSP Biuro Analiz Ekonomicznych Warszawa, grudzień 1997.
8. W. Perdeus, J. Świdorska, E. Wrońska, K. Żuk, *Raport z badań sytuacji ekonomiczno-finansowej spółek pracowniczych korzystających z mienia Skarbu Państwa zlikwidowanych przedsiębiorstw państwowych*, MSP, Lublin 1997.
9. Odnośnie wpływu prywatyzacji na funkcjonowanie przedsiębiorstw prowadzone były badania przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (raporty nr 67,68,69,70), Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, centrum Analiz Społeczno Ekonomicznych.
10. W. Karpińska-Mizielińska, T. Smuga, *Proces przekształceń własnościowych w Polsce. Próba oceny* (w:) Raport IRiSS, Transformacja 1996, Warszawa 1996, s. 201.
11. *Perspektywy rozwoju polskiego rynku kapitałowego a strategie prywatyzacji dużych przedsiębiorstw*, pod red. J. Czekaja i L. Kołkowskiego, Wydawnictwo Akademi Ekonomicznej, Kraków 1997.
12. Por.: *Ekonomiczne i społeczne efekty prywatyzacji pośredniej i bezpośredniej. Analiza porównawczakondycji ekonomicznej i działań dostosowawczych przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi w latach 1990-1995*, Opracowane przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową na zlecenie MPW, Gdańsk-Warszawa, grudzień 1996.
13. Por.: T. Stasiuk, *Przemysł płyt wiórowych i sklejek w Polsce*, „Gospodarka” nr 3(210)/1998; Prospekty emisyjne NFI: Progress S.A., s. 97, Hetman S.A. s. 98, Zachodni NFI s. 110.
14. M. Ziach, *Rynek stolarki budowlanej*, „Gospodarka” nr 9(216)/1998.